

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ ФУНДАМЕНТАЛЬНО-СТЕЙКХОЛДЕРСЬКОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL GROUNDS OF IDENTIFICATION OF INTERNAL FACTORS OF THE FUNDAMENTAL AND STAKEHOLDER VALUE ADDED OF ENTERPRISES

У статті досліджено питання розроблення теоретико-методичних засад ідентифікації внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у процесі впровадження системи вартісно-орієнтованого управління на мікроекономічному рівні на основі факторного підходу. Розглянуто фундаментально-стейкхолдерську додану вартість підприємств як факторну систему, елементами якої є її внутрішні фактори. Розроблено структурно-логічну модель розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств як багатфакторного явища. Обґрунтовано необхідність побудови стохастичної факторної моделі для формалізованого визначення математичної залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів. Досліджено проблематику ідентифікації внутрішніх факторів найбільш імовірного впливу на фундаментально-стейкхолдерську додану вартість підприємств під час економетричного моделювання за допомогою кореляційно-регресійного методу. Визначено внутрішні фактори фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості та їх індикатори у процесі кореляційно-регресійного моделювання.

Ключові слова: фундаментально-стейкхолдерська додана вартість, підприємства, внутрішні фактори, результативний показник, факторні показники, факторна система, модель, кореляційно-регресійний метод.

В статье исследованы вопросы разработки теоретико-методических основ иденти-

фикации внутренних факторов фундаментально-стейкхолдерской добавленной стоимости предприятий в процессе внедрения системы стоимостно-ориентированного управления на микроэкономическом уровне на основе факторного подхода. Рассмотрена фундаментально-стейкхолдерская добавленная стоимость предприятий как факторная система, элементами которой являются ее внутренние факторы. Разработана структурно-логическая модель расчета фундаментально-стейкхолдерской добавленной стоимости предприятий как многофакторного явления. Обоснована необходимость построения стохастической факторной модели для формализованного определения математической зависимости фундаментально-стейкхолдерской добавленной стоимости предприятий от ее внутренних факторов. Исследована проблематика идентификации внутренних факторов наиболее вероятного влияния на фундаментально-стейкхолдерскую добавленную стоимость предприятий при эконометрическом моделировании с помощью корреляционно-регрессионного метода. Определены внутренние факторы фундаментально-стейкхолдерской добавленной стоимости и их индикаторы в процессе корреляционно-регрессионного моделирования.

Ключевые слова: фундаментально-стейкхолдерская добавленная стоимость, предприятия, внутренние факторы, результативный показатель, факторные показатели, факторная система, модель, корреляционно-регрессионный метод.

УДК 658.14/17: [330.117:330.161]

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.72-38>

Давидов О.І.

к.е.н., доцент,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Davydov Oleksandr

V.N. Karazin Kharkiv National University

In the article it is researched the development of theoretical and methodological grounds of identification of internal factors of the fundamental and stakeholder value added of enterprises in the process of implementing the system of value-based management at the microeconomic level on the basis of the factor approach. The fundamental and stakeholder value added of enterprises is considered as the factor system, the elements of which are its internal factors. The problem of substantiation of the type of a factor model for studying the dependence of the fundamental and stakeholder value added of enterprises on its internal factors has been researched. A structural and logical model for calculating the fundamental and stakeholder value added of enterprises as a multifactorial phenomenon has been developed. The indicators that are directly involved in calculation of the fundamental and stakeholder value added of enterprises have been studied. It is revealed the connection with the scope of internal and external factors of those indicators which are directly involved in the calculation of the fundamental and stakeholder value added of enterprises. There was substantiated the necessity of building a stochastic factor model for the formalized determination of the mathematical dependence of the fundamental and stakeholder value added of enterprises on its internal factors. It is determined the expediency of applying the correlation and regression method in the process of stochastic modeling of the factor system, in which internal factors and the fundamental and stakeholder value added of enterprises are united by one cause- and-effect relationship. There has been studied the problem of identification of those internal factors which have the most probable influence on the fundamental and stakeholder value added of enterprises in econometric modeling using the correlation and regression method. It is revealed the content of transformation of factor indicators while building a multiple regression model to study the dependence of the fundamental and stakeholder value added of enterprises on its internal factors. In the process of correlation and regression modeling the internal factors of the fundamental and stakeholder value added and their indicators are determined.

Key words: the fundamental and stakeholder value added, enterprises, internal factors, the performance indicator, factor indicators, the factor system, a model, the correlation and regression method.

Постановка проблеми. У сучасній системі вартісно-орієнтованого управління на мікроекономічному рівні зусилля менеджменту спрямовані на зростання вартості підприємств. В умовах багато-

мірності та видової різноманітності вартості цей цільовий критерій управління конкретизується у максимізації фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості, яка є індикатором стратегічного

фінансового результату діяльності підприємства у вигляді додаткових фінансових вигід для себе та своїх ключових стейкхолдерів.

Фундаментально-стейкхолдерська додана вартість підприємств формується під впливом, передусім, внутрішніх чинників, які характеризують внутрішнє середовище функціонування суб'єктів господарювання. Внутрішні чинники фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств становлять сукупність усіх внутрішніх змінних, що визначають процес її формування. Дані чинники пов'язані зі сферою виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання і тому з погляду його менеджменту є керованими факторами фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості. Менеджмент підприємства не може працювати безпосередньо з фундаментально-стейкхолдерською доданою вартістю, але здатен цілеспрямовано впливати на її внутрішні чинники і тим самим на розвиток діяльності суб'єкта господарювання за траєкторією зростання його фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості.

Ефективне управління фундаментально-стейкхолдерською доданою вартістю забезпечується шляхом поєднання цілеспрямованих дій менеджерів по відношенню до її внутрішніх факторів із наслідками реалізації відповідних управлінських рішень у вигляді зростання фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у результаті впливу цих чинників. У зв'язку із цим розроблення теоретико-методичних засад ідентифікації внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості відіграє важливу роль у процесі впровадження системи управління підприємствами за критерієм максимізації їх фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні питання визначення факторів вартості підприємств досліджували у своїх працях такі вчені, як: Г. Арнольд [1], Г. Ешуорт [2], П. Джеймс [2], Т. Коллер [3; 4], М. Гоедхарт [3], Д. Весселс [3], Т. Коупленд [4], Дж. Муррін [4], М. Скотт [5], Н.М. Алєйнікова [6], І.В. Кривов'язюк [7], О. В. Бурбан [7], А.М. Кулик [8], О.В. Корецька [8]. Ідентифікації внутрішніх факторів вартості підприємств приділяли увагу І.Я. Левчак [9], Н.А. Мамонтова [10], Н.С. Педченко [11]. Проблематику встановлення факторів економічної доданої вартості (Economic Value Added – EVA) вивчали Т.А. Говорушко [12], Н.І. Климаш [12], Р.І. Заворотній [13], В.М. Порожня [14], В.О. Лось [14], Н.І. Обушна [15], Я.А. Ровний [15].

У вартісно-орієнтованому управлінні на мікрорівні економіки максимізація фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств виступає новим цільовим критерієм управління, тому науковцями ще не досліджено проблема-

тику ідентифікації внутрішніх факторів саме фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств. На разі не вирішено питання теоретико-методичного обґрунтування внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості та їх індикаторів у процесі моделювання. Не розкрито зміст внутрішніх факторів у контексті їхнього впливу на фундаментально-стейкхолдерську додану вартість підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення теоретико-методичних засад ідентифікації внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у процесі впровадження системи вартісно-орієнтованого управління на мікроекономічному рівні на основі факторного підходу. Для досягнення сформульованої мети поставлені такі завдання: дослідити фундаментально-стейкхолдерську додану вартість підприємств як факторну систему, елементами якої є її внутрішні фактори; визначити вид факторної моделі для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів та вибрати найбільш доцільний метод моделювання; обґрунтувати теоретико-методичний підхід до ідентифікації внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у процесі моделювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фундаментально-стейкхолдерська додана вартість підприємств є складним економічним явищем, на яке впливає багато внутрішніх факторів. Фундаментально-стейкхолдерська додана вартість розглядається як результат впливу її внутрішніх факторів та об'єкт дослідження, а самі внутрішні фактори, які визначають поведінку результативного показника – фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості, виступають як причини зміни її величини (факторних ознак). Таким чином, фундаментально-стейкхолдерська додана вартість є факторною системою, а саме сукупністю відповідних факторних ознак і результативної ознаки, що поєднані одним причинно-наслідковим зв'язком.

Визначення внутрішніх факторів як елементів факторної системи фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості пов'язане з дослідженням цієї факторної системи у цілому, яке, своєю чергою, здійснюється шляхом моделювання. Моделювання досліджуваної факторної системи забезпечує систематизацію внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств. Системне уявлення про внутрішні фактори фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості дає змогу впорядкувати множину таких факторів, більш глибоко зрозуміти їх зміст та особливості впливу на дану вартість, ефективно інтегрувати внутрішні фактори в сис-

тему управління фундаментально-стейкхолдерською доданою вартістю підприємств.

Моделювання факторної системи фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств фактично зводиться до побудови моделі факторної системи (або факторної моделі), що відображає математичну залежність результативного показника (фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості) від факторних показників – індикаторів внутрішніх факторів, що впливають на досліджувану вартість.

Для проведення моделювання необхідно передусім визначитися з видом факторної моделі для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів.

Залежно від характеру зв'язку факторних показників із результативним показником розрізняють детерміновану та стохастичну факторні моделі.

Детермінована факторна модель характеризується наявністю функціонального (детермінованого) зв'язку факторів із результативним показником, тобто коли відповідним значенням факторів (аргументів) відповідають чітко визначені значення результативного показника (функції). У детермінованих факторних моделях результативний показник може бути представлений у вигляді алгебраїчної суми, добутку або частки факторних показників. Існують різні типи моделей детермінованого факторного аналізу: адитивні, мультиплікативні, кратні, змішані.

Аналіз за допомогою детермінованих моделей має низку особливостей [16, с. 265]:

1. За детермінованого підходу факторна модель поширюється тільки на систему факторів, які можуть бути об'єднані в модель. Межею поширення таких моделей є довжина неперервного ланцюга прямих зв'язків.

2. Детермінований підхід дає змогу розмежувати результати впливу одночасної дії факторів, які не можуть бути об'єднані в одній моделі. Таким чином, відбувається абстрагування від дії інших факторів, а вся зміна результативного показника повністю приписується впливу факторів, які залучені в модель.

3. Детермінований аналіз може виконуватися для одиничного об'єкта за відсутності сукупності спостережень.

У стохастичній факторній моделі досліджуються фактори, зв'язок яких із результативним показником на відміну від функціонального є ймовірним, кореляційним (статистичним).

Стохастичне моделювання передбачає, що результативна ознака залежить не лише від факторних показників у моделі, а й є об'єктом впливу невідомих випадкових факторів. За стохастичного зв'язку результативний показник є випадковою

величиною, яка формується під впливом визначених факторних показників і випадкових факторів та може приймати різні значення з обумовленими ймовірностями.

Стохастичні факторні моделі дають змогу адекватніше описати наявні складні й динамічні економічні процеси та явища, для яких характерні випадковість та невизначеність.

У факторному аналізі стохастичні моделі використовуються з метою дослідження залежності результативної ознаки від факторів у разі неможливості побудови за ними детермінованої факторної моделі або якщо ці фактори не піддаються об'єднанню в останній.

Проблему обґрунтування виду факторної моделі для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості від її внутрішніх факторів необхідно вирішувати з урахуванням особливостей формування даної вартості під впливом багатьох факторів. Виявити такі особливості можливо на основі більш детального дослідження показників, які безпосередньо беруть участь у розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств. Із цією метою доцільно побудувати структурно-логічну модель розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств як багатофакторного явища (рис. 1).

Показник фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості оцінює величину додавання підприємством фундаментально-стейкхолдерської вартості протягом певного періоду в результаті отримання фундаментально-стейкхолдерського доходу в розмірі, який перевищує ринкові витрати на інвестований капітал. Фундаментально-стейкхолдерський дохід слугує фінансовою базою для формування фінансових вигід підприємства та його ключових стейкхолдерів і визначається різницею між загальним доходом та нестратегічними експліцитними витратами. Загальний дохід, своєю чергою, формують у сукупності операційні доходи (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи) та неопераційні доходи (дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи, інші доходи). Нестратегічні експліцитні витрати виконують підтримуючу функцію у процесі формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості, та їх здійснення безпосередньо не пов'язане зі створенням фінансових вигід підприємства та його основних стейкхолдерів (до нестратегічних експліцитних витрат відносяться матеріальні затрати, амортизація, інші операційні витрати, втрати від участі в капіталі, інші витрати). Ринкові витрати на інвестований капітал визначають імпліцитні витрати у процесі формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості і розраховуються шляхом множення ринкової вартості інвестованого

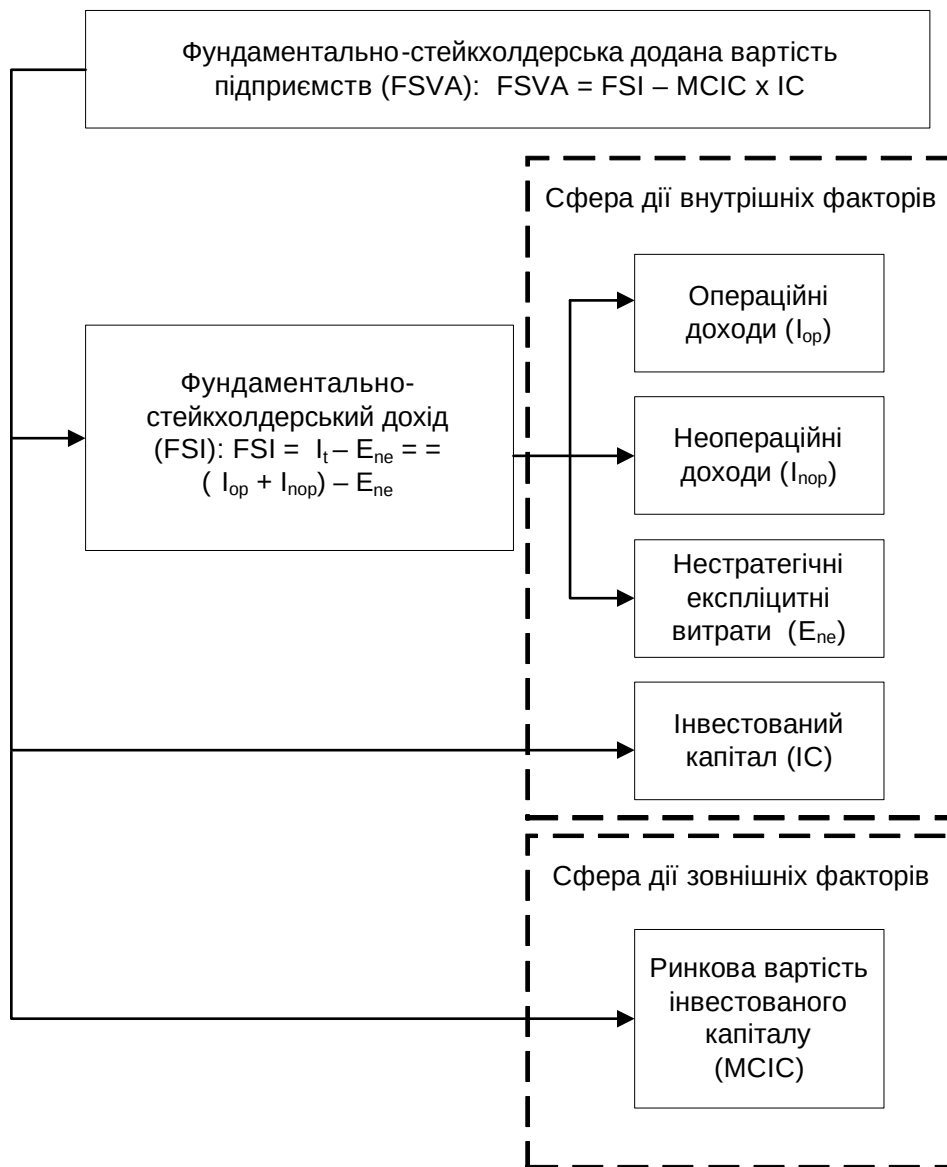

Рис. 1. Структурно-логічна модель розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств як багатофакторного явища

Джерело: побудовано автором на основі [17]

капіталу на його величину. Інвестований капітал становить сукупність усіх (власних і позикових) фінансових ресурсів, що використовуються підприємством для фінансування своєї діяльності на платній основі та інвестуються у створення необоротних та оборотних активів підприємства для здійснення операційної та неопераційної діяльності підприємства з метою формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості. Показник ринкової вартості інвестованого капіталу характеризує відносний рівень ринкових витрат на інвестований у підприємство капітал і визначається середнім значенням фундаментально-стейкхолдерської дохідності інвестованого капіталу за підприємствами галузі у відповідному періоді [17, с. 94–95].

Побудована структурно-логічна модель свідчить про те, що не всі з показників, які безпосередньо беруть участь у розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості, пов'язані зі сферою дії внутрішніх факторів (показник ринкової вартості інвестованого капіталу відноситься до сфери дії зовнішніх факторів даної вартості). Зі сферою дії внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств пов'язані тільки такі показники: операційні доходи, неопераційні доходи, нестратегічні експліцитні витрати, інвестований капітал (рис. 1). У внутрішньому середовищі функціонування підприємств зазначені показники характеризують активні частини формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості як стратегічного фінансо-

вого результату у вигляді різниці між доходами та нестратегічними експліцитними витратами й імпліцитними витратами, а саме доходи (операційні і неопераційні доходи, які виступають двома складниками загального доходу і характеризують джерела фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості) і витрати (нестратегічні експліцитні витрати, на величину яких зменшується загальний дохід під час формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості, та інвестований капітал як генератор нової (фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості) в процесі діяльності підприємства).

Наявність серед показників із безпосередньою участю у розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості показників, які пов'язані зі сферою дії як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, зумовлює неможливість детермінованого факторного моделювання і необхідність побудови стохастичної факторної моделі для формалізованого визначення математичної залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів.

Для проведення стохастичного моделювання використовуються такі методи: кореляційний, регресійний, дисперсійний, багатомірний тощо. Найбільший інтерес для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості від її внутрішніх факторів становить кореляційний і регресійний аналіз, тісна взаємопов'язаність яких зумовлює доцільність поєднання цих методів стохастичного моделювання в один метод – кореляційно-регресійний аналіз.

Кореляційно-регресійний аналіз передбачає визначення за допомогою рівняння регресії аналітичної форми зв'язку між фундаментально-стейкхолдерською доданою вартістю (результативним показником) та індикаторами її внутрішніх факторів (факторними показниками), встановлення рівня щільності зв'язку між досліджуваними показниками. У результаті проведення кореляційно-регресійного аналізу виникає можливість визначення прогнозних (розрахункових) значень результативного показника – фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості за заданими цільовими значеннями відповідних факторних показників.

Кореляційно-регресійний аналіз дає змогу вивчити та кількісно оцінити зв'язок між утворюючими модель внутрішніми факторами і досліджуваною вартістю, встановити закономірності функціонування та тенденції розвитку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості як багатфакторного явища. Тому кореляційно-регресійний аналіз як стохастичний метод побудови факторної моделі доцільно застосовувати у процесі стохастичного моделювання факторної системи, у якій внутрішні фактори та фундамен-

тально-стейкхолдерська додана вартість поєднані одним причинно-наслідковим зв'язком.

Головне завдання полягає у побудові економетричної моделі, яка є функцією, що описує кореляційно-регресійний зв'язок між факторними (незалежними) показниками (індикаторами досліджуваних внутрішніх факторів) та результативним (залежним) показником – фундаментально-стейкхолдерською доданою вартістю підприємств.

Економетричне моделювання за допомогою кореляційно-регресійного методу передбачає, передусім, ідентифікацію внутрішніх факторів, які найбільш імовірно впливають на фундаментально-стейкхолдерську додану вартість підприємств. Перелік таких факторів складається на основі теоретико-методичного аналізу процесу формування досліджуваної вартості шляхом формулювання логічно обґрунтованої, економічно осмисленої та прийнятної гіпотези про залежність між показниками. Причому слід ураховувати специфіку формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств під впливом її внутрішніх факторів. Дана специфіка базується на особливостях розрахунку фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості та на відокремленні показників, які безпосередньо беруть участь в її розрахунку та пов'язані зі сферою дії внутрішніх факторів досліджуваної вартості.

Проблема визначення внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості та їх індикаторів – факторних показників у процесі побудови множинної регресійної моделі має вирішуватися виходячи зі структурно-логічної моделі розрахунку цієї вартості як багатфакторного явища на основі пов'язаних зі сферою дії внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості абсолютних факторних показників з подальшою їх трансформацією у відповідні відносні факторні показники. Такими відносними факторними показниками є відносні показники динаміки: темп зростання операційних доходів, темп зростання неопераційних доходів, темп зростання нестратегічних експліцитних витрат, темп зростання інвестованого капіталу. Дані темпи зростання характеризують інтенсивність динаміки абсолютних факторних показників, які пов'язані зі сферою дії внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств, і тому виступають якісними характеристиками внутрішнього середовища її формування. Визначені факторні показники є індикаторами відповідних внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств: інтенсивності динаміки операційних доходів, інтенсивності динаміки неопераційних доходів, інтенсивності динаміки нестратегічних експліцитних витрат, інтенсивності динаміки інвестованого капіталу (рис. 2).

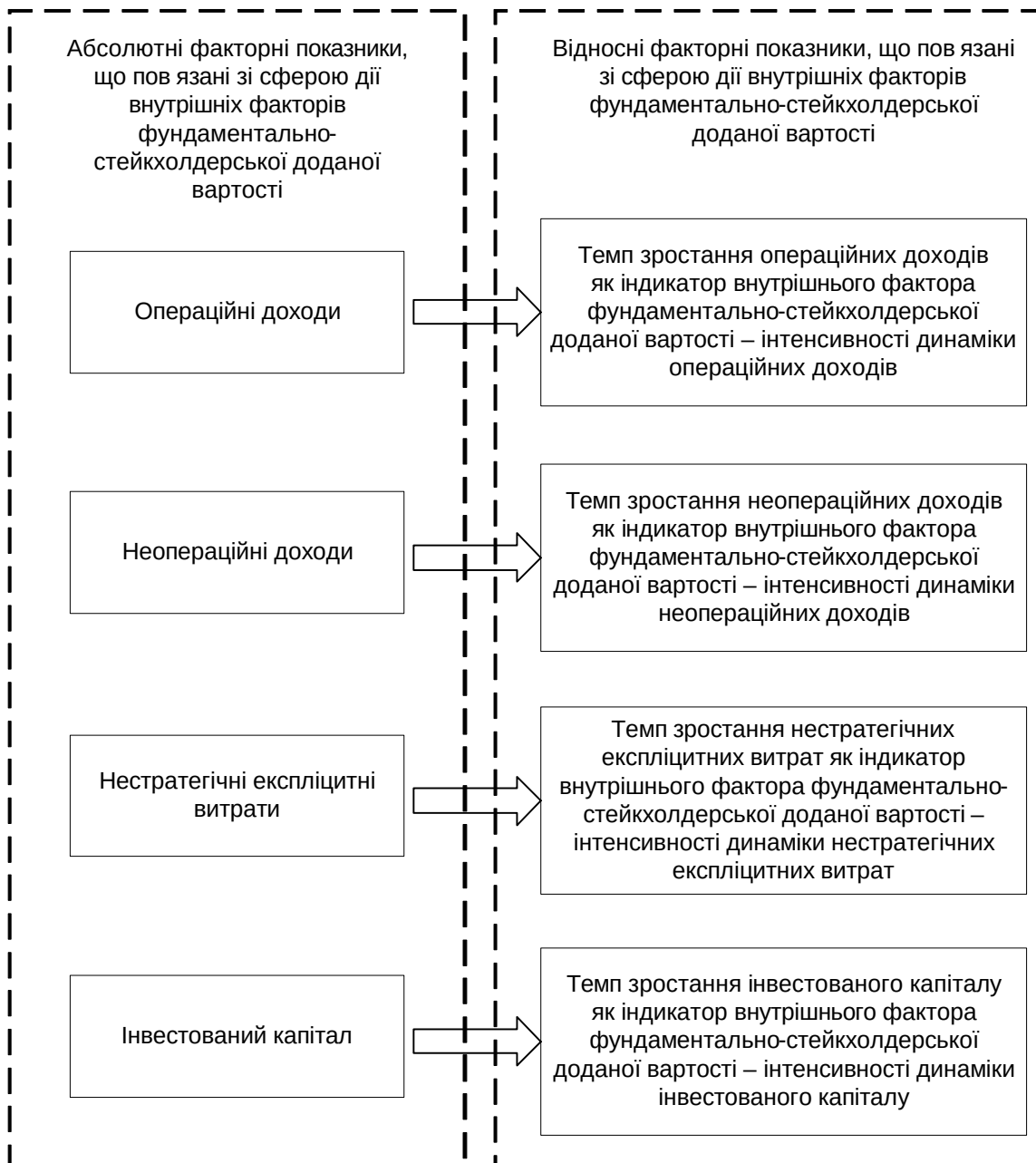

Рис. 2. Трансформація факторних показників у процесі побудови множинної регресійної моделі для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів

Джерело: авторська розробка

Таким чином, для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів як незалежних змінних багатфакторної регресійної моделі доцільно використовувати такі факторні показники: темп зростання операційних доходів, темп зростання неопераційних доходів, темп зростання нестратегічних експліцитних витрат, темп зростання інвестованого капіталу.

Запропонований теоретико-методичний підхід до ідентифікації внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості у

процесі кореляційно-регресійного моделювання дає змогу сформувати систему внутрішніх факторів, яка найбільше відповідає об'єкту їхнього впливу – фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств. Така система внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості достатньо повно характеризує основні умови й якісні параметри її формування, якими здатен керувати менеджмент підприємств.

Прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо цілеспрямованого впливу на іден-

тифіковані внутрішні фактори фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості забезпечує розвиток підприємств за критерієм її зростання у процесі реалізації концепції вартісно-орієнтованого управління на мікрорівні сучасної економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Ідентифікацію внутрішніх факторів фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств необхідно здійснювати у процесі стохастичного моделювання з використанням кореляційно-регресійного методу.

Специфіка формування фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств зумовлює визначення внутрішніх факторів найбільш імовірного впливу на цю вартість під час побудови множинної регресійної моделі у вигляді інтенсивності динаміки операційних доходів, інтенсивності динаміки неопераційних доходів, інтенсивності динаміки нестратегічних експліцитних витрат, інтенсивності динаміки інвестованого капіталу.

Як факторні показники у багатофакторній регресійній моделі для дослідження залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від її внутрішніх факторів доцільно використовувати темп зростання операційних доходів, темп зростання неопераційних доходів, темп зростання нестратегічних експліцитних витрат, темп зростання інвестованого капіталу.

Ідентифіковані внутрішні фактори та їх індикатори – факторні показники впливають на фундаментально-стейкхолдерську додану вартість шляхом зміни активних частин її формування у внутрішньому середовищі функціонування підприємств у вигляді доходів (операційних та неопераційних) і витрат – нестратегічних експліцитних витрат та інвестованого капіталу.

Подальші дослідження пов'язані з побудовою моделі множинної регресії для вивчення залежності фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств від ідентифікованих внутрішніх факторів її формування, оцінкою напряду та ступеню впливу цих факторів на фундаментально-стейкхолдерську додану вартість, обґрунтуванням управлінських рішень щодо цілеспрямованого впливу на внутрішні фактори фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у процесі впровадження системи вартісно-орієнтованого менеджменту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Arnold G. The handbook of corporate finance. A business companion to financial markets, decisions and techniques. Pearson education. Financial Times Prentice Hall, 2005. 716 p.
2. Эшуорт Г., Джеймс П. Менеджмент, основанный на ценности (Value-based management): как обеспе-

чить ценность для акционеров / пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 2006. 190 с.

3. Koller T., Goedhart M., Wessels D. Valuation: Measuring and managing the value of companies. Fifth edition. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2010. 862 p.

4. Коупленд Т., Коллер Т., Муррин Дж. Стоимость компаний: оценка и управление / пер. с англ. ; 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Олимп-Бизнес, 2005. 576 с.

5. Скотт М. Факторы стоимости: Руководство для менеджеров по выявлению рычагов создания стоимости / пер. с англ. Москва : Олимп-Бизнес, 2005. 432 с.

6. Алєйнікова Н.М. Формування механізму оцінки вартості акціонерних товариств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» ; Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2018. 252 с.

7. Кривов'язюк І.В., Бурбан О.В. Економічна сутність поняття «вартість підприємства» та детермінанти її зростання. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 99–104.

8. Кулик А.М., Корецька О.В. Формування системи факторів вартості підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2017. № 24(1246). С. 112–116.

9. Левчак І.Я. Вартість підприємства як критерій ефективності управління. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 1. С. 104–108.

10. Мамонтова Н.А. Управління вартістю компанії нафтогазового комплексу в умовах інноваційного розвитку : монографія. Львів : ПАІС, 2011. 484 с.

11. Педченко Н.С. Вартість підприємства як критерій оцінювання ефективності в системі фінансового контролінгу. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. № 3. С. 38–44.

12. Говорушко Т.А., Климаш Н.І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу : монографія. Київ : Логос, 2013. 204 с.

13. Заворотній Р.І. Методологія оцінки вартості підприємств, що перебувають у тривалій фінансовій кризі. *Фінанси України*. 2015. № 2. С. 111–126.

14. Порожня В.М., Лось В.О. Моделювання економічної доданої вартості на підприємстві. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2008. № 1. С. 107–114.

15. Обушна Н.І., Ровний Я.А. Методика ідентифікації факторів вартості підприємства на основі моделі економічної доданої вартості. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. С. 1–8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2015/27.pdf (дата звернення: 30.12.2021).

16. Парасій-Вергуненко І.М. Дискурсивний підхід до аналізу витрат за економічними елементами на прикладі олійно-жирових підприємств. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 263–269.

17. Давидов О.І. Оцінка фундаментально-стейкхолдерської доданої вартості підприємств у системі вартісно-орієнтованого управління. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 15. С. 93–99.

REFERENCES:

1. Arnold G. (2005) The handbook of corporate finance. A business companion to financial markets, decisions and techniques. Pearson education. Financial Times Prentice Hall.
2. Eshuort G., Dzheyms P. (2006) Menedzhment, osnovanny na tsennosti (Value-based management): kak obespechit tsennost dlya aktsionerov [Value-Based Management: Delivering Superior Shareholder Value]. Moscow: INFRA-M. (in Russian)
3. Koller T., Goedhart M., Wessels D. (2010) Valuation: measuring and managing the value of companies. Fifth edition. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
4. Kouplend T., Koller T., Murrin Dzh. (2005) Stoimost' kompaniy: otsenka i upravlenie [Valuation, Measuring & Managing The Value Of Companies]. Moscow: ZAO «Olimp-Biznes». (in Russian)
5. Skott M. (2005) Faktory stoimosti: Rukovodstvo dlya menedzherov po vyyavleniyu rychagov sozdaniya stoimosti [Value Factors: A Guide for Managers To Identify Value Leverage]. Moscow: ZAO «Olimp-Biznes». (in Russian)
6. Alieinikova N.M. (2018) Formuvannya mekhanizmu otsinky vartosti aktsionerneykh tovarystv [The Formation Of A Mechanism For Assessing The Value Of A Joint Stock Companies]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kandydata ekon. nauk: 08.00.08 «Hroshi, finansy i kredyt». Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Semena Kuznetsia. (in Ukrainian)
7. Kryvoviazuk I.V., Burban O.V. (2020) Ekonomichna sutnist' poniattia «vartist pidpriemstva» ta determinanty yii zrostannia [Economic Essence Of «Enterprise Value» Concept And Its Growth Determinants]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10, pp. 99–104. (in Ukrainian)
8. Kulyk A.M., Koretska O.V. (2017) Formuvannya systemy faktoriv vartosti pidpriemstva [Formation Of The System Of Enterprise Cost Factors]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*, no. 24 (1246), pp. 112–116. (in Ukrainian)
9. Levchak I.Ya. (2014) Vartist pidpriemstva yak kryterii efektyvnosti upravlinnia [The Value Of The Enterprise As A Criterion For Effective Management]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, vol. 1, pp. 104–108. (in Ukrainian)
10. Mamontova N.A. (2011) Upravlinnia vartistu kompanii naftohazovoho kompleksu v umovakh innovatsiynoho rozvytku [Management Of The Value Of Oil And Gas Companies In Conditions Of Innovative Development]. Lviv: PAIS. (in Ukrainian)
11. Pedchenko N.S. (2015) Vartist pidpriemstva yak kryterii otsiniuvannya efektyvnosti v systemi finansovoho kontrolinhu [The Value Of An Enterprise As A Criterion For Evaluating The Effectiveness In The Financial Controlling System]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 3, pp. 38–44. (in Ukrainian)
12. Hovorushko T.A., Klymash N.I. (2013) Upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv na osnovi vartistno-orientovanoho pidkhodu [Management Of Efficient Performance Of Enterprises On The Basis Of The Value-Based Approach]. Kyiv: Lohos. (in Ukrainian)
13. Zavorotnii R.I. (2015) Metodolohiia otsinky vartosti pidpriemstv, shcho perebuvaiut u tryvalii finansovii kryzi [Methodology Of Valuation Of Enterprises Which Are In Long Financial Crisis]. *Finansy Ukrainy*, no. 2, pp. 111–126. (in Ukrainian)
14. Porokhnia V.M., Los V.O. (2008) Modeliuvannya ekonomichnoi dodanoi vartosti na pidpriemstvi [Design Of The Economical Value Added On Enterprise]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 1, pp. 107–114. (in Ukrainian)
15. Obushna N.I., Rovnyi Ya.A. (2015) Metodyka identyfikatsii faktoriv vartosti pidpriemstva na osnovi modeli ekonomichnoi dodanoi vartosti [Methodology For Identification Of Enterprise Value Factors Based On Economic Value Added Model]. *Efektyvna ekonomika*, no. 9, pp. 1–8. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2015/27.pdf (accessed 30 December 2021). (in Ukrainian)
16. Parasii-Verhunencko I.M. (2015) Dyskursyvnyi pidkhid do analizu vytrat za ekonomichnymy elementamy na prykladi oliino-zhyrovyykh pidpriemstv [Discursive Approach To The Analysis Of Economic Elements Expenses On The Example Of Oil And Fat Enterprises]. *Ekonomichnyi analiz*, tom 20, pp. 263–269. (in Ukrainian)
17. Davydov O.I. (2020) Otsinka fundamentalno-steikkholderskoi dodanoi vartosti pidpriemstv u systemi vartistno-orientovanoho upravlinnia [Valuation Of The Fundamental And Stakeholder Value Added Of Enterprises In The Value-Based Management System]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 15, pp. 93–99. (in Ukrainian)